

EGIDIO IVETIC,
*ADRIATICO ORIENTALE. ATLANTE STORICO DI UN
LITORALE MEDITERRANEO, COLLANA DEGLI ATTI*

Centro di Ricerche Storiche, Rovigno, N. 37, Rovinj, 2014., 415 str.

Prestizni Centar za povijesna istraživanja (*Centro di Ricerche Storiche*), baziran u Rovinju, već nekoliko desetljeća prednjači u kvalitetnome historiografskome izdavaštvu na širem području Istre i Kvarnera. Dugogodišnji suradnik Centra i profesor na Sveučilištu u Padovi, povjesničar Egidio Ivetic, autor je 37. sveska u seriji *Collana degli atti*, pozamašnoga djela pod naslovom *Adriatico orientale. Atlante storico di un litorale mediterraneo* (Istočni Jadran. Povijesni atlas jednog sredozemnog primorja). Riječ je o tematsko-povijesnoj sintezi cjelokupne povijesti istočne obale Jadranskoga mora, obogaćenoj najnovijom literaturom i historiografskim pristupima, uz kartografski prikaz navedene događajnice. Radu su priložene povijesne karte, inače u fizičkom posjedovanju spomenutoga rovinjskoga Centra.

Knjigu otvaraju „Predstavljanje“ (str. 9-10) i „Uvod“ (str. 11-15). Prvi dio knjige, „Istočni Jadran“ (str. 17-130), podijeljen je u dvije cjeline, geografski i identitetski pregled istočnog Jadrana te povijesnu sintezu rečenog prostora.

Egidio Ivetic priču o Istočnome Jadranu započinje davanjem osnovnih identitetskih podataka i konceptualizacijom o toj zasebnoj sredozemnoj cjelini. Autor to čini koristeći se provjereno dobrim pristupom Fernanda Braudela. Ivetic napominje kako je Istočni Jadran prepoznatljiva cjelina, ali i heterogeni koncept, i to zbog današnjeg stanja u regiji, iako su države prethodnice bile višenacionalne. Slijedi određivanje granica Istočnog Jadrana te nabranje geografski izoliranih manjih cjelina unutar regije – poluotoci, otoci, zaljevi i rijeke. Visoki reljef uz more, ističe autor, jasno odvaja cjelokupan prostor Istočnog Jadrana od ostatka kontinenta. Na više mjesta autor ističe kako je to mjesto dodira raznih identitetskih cjelina kroz cijelu povijest. Ivetic dijeli taj prostor na tri zasebna područja: sjever (Istra, do Velebita), središnji dio (od Velebita do Kotora) te južni (današnje Crna Gora i Albanija). Na kraju ovoga dijela autor najavljuje povijesni pregled istočnojadranskoga prostora ističući kako su se najveći povijesni lomovi dogodili na prijelazima iz 5. u 6. i iz 15. u 16. stoljeće.

Povijesna sinteza Istočnog Jadrana Egidija Ivetica započinje prvim dokazima o ljudskoj prisutnosti, kao što je špilja San Daniele (Šandalja) kod Pule, stara milijun

godina. Nastavlja navođenjem neolitskih, eneolitskih i brončanodobnih kultura koje su se izredale do prvog tisućljeća prije Krista, kad se u izvorima počinju spominjati ilirska plemena. Ilirima je, naglašava Ivetic, teško odrediti identitet negdje do samoga dolaska Rimljana na istočnojadransko područje. Prije toga važan čimbenik povijesti navedenoga područja bile su grčke kolonije na južnom Jadranu, koje su možda utjecale na razvoj prve organizirane ilirske „države“, kraljevstva Ardijejaca. Rim je svojom vojnom silom najprije pokušao slomiti ilirske pirate koji su ugrožavali plovne putove, a romanizaciju pratimo tek od vremena Julija Cezara i Oktavijana Augusta. Već od tada, navodi autor, možemo uočiti oštre razlike između romanizirane i urbanizirane obale i unutrašnjosti kontinenta, ruralnoga kraja naseljenog Ilirima. U razdoblju kasnog Carstva malo se zna o kratkotrajnoj vladavini Gota, da bi nakon bizantske *rekonkviste* uslijedila prva velika prijelomnica.

Cjelokupni jadranski prostor, s obje obale, doživljava dramatične promjene u 6. stoljeću provalama Slavena i Langobarda. Razlike obala – unutrašnjost tada su se dodatno pojačale, a uslijedilo je „mračno“ doba s manje izvora, ali istovremeno i razdoblje prevlasti Bizanta na Jadranu te jačanje novih centara moći, kao što je Venecija. Nove promjene došle su s 9. stoljećem, kad Istra potpada pod franačku vlast. Od 11. stoljeća Jadran možemo smatrati venecijanskim zaljevom, jer je njezin uspon tada neupitan. To koincidira s pojavom nove sile na Jadranu, ugarske kuće Arpadovića. Nezaustavljiv rast Venecije očituje se u tome što se njezinoj vlasti priklanjaju istočnojadranski gradovi, jedan za drugim, s kulminacijom u padu Zadra 1202. godine, ali i kratkim neuspjehom u vrijeme ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika Anžuvinca i ratova protiv Genove u 14. stoljeću. Istra je od 13. stoljeća dihotomna, dijele je Venecija i gorički grofovi, a od 14. stoljeća na sjevernom Jadranu pojavljuje se kuća Habsburg.

Ivetic je drugu veliku prijelomnicu našao u 15. i 16. stoljeću, razdoblju dovršetka osmanskih osvajanja balkanskog poluotoka. Razdoblje je to početka nove dualnosti na Jadranu, dolaska nove, islamske kulture i raspada mnogih država i oživljavanja klanova. Na našem području opstaju samo Venecija, Habsburško Carstvo, Dubrovnik i novopridošli Turci Osmanlije. Istra, iako ne pod turskim prijetnjama, upada u mletačko-habsburški hladni rat koji dovodi do stanja ozbiljne stagnacije na poluotoku. Nova prijelomnica dolazi nakon burnog 17. i relativno stabilnog 18. stoljeća, dolaskom Napoleonovih vojski u regiju. Koncem 18. stoljeća nestaju Mletačka i Dubrovačka Republika, a nakon kratkog francuskog *intermezza*, širenjem austrijske vlasti. Istočni je Jadran prvi put ujedinjen unutar jedne države nakon kasnoantičkoga bizantskog razdoblja. Također, na Jadranu se prvi put pojavljuje i interes velikih europskih sila (primjerice Velike Britanije i Rusije).

Iveticova sinteza priklanja se pristupu britanskog povjesničara Erica Hobsbawma i njegove podjele recentnije povijesti na „dugo“ 19. i „kratko“ 20. stoljeće. Tako, *ottocento* na Istočnome Jadranu započinje *campoformijskom* 1797. godinom i završava

Prvim svjetskim ratom. U razdoblju restauracije jaz Istok – Zapad u modernizacijskom se smislu znatno povećao, a u austrijskim prostorima opaža se sve jača prisutnost države na *micro-levelu*. Val novosti stiže revolucijama 1848. godine, a nižu se turbulentne godine promjena granica na širem jadranskom prostoru 1866. (Drugi talijansko-austrijski rat) i 1875.-78. (protuturski ustanci u Bosni, Crnoj Gori i Srbiji). Godine 1879. pojavljuje se još jedan faktor na južnome Jadranu, albanska nacija, koja je te godine svoje ideje postavila na tzv. Prizrenskoj ligi. Zaključuje Ivetic, 19. je stoljeće razdoblje modernizacije, ali i paradoksalne dihotomije nacionalizacija/kozmopolizacija.

Kratki je *novecento* razdoblje dva svjetska rata koja su znatno utjecala na promjene granica na istočnojadranskome prostoru. Između dva rata obala je podijeljena između dvije centralizirane države, fašističke Italije i Kraljevine SHS/Jugoslavije, te ona ulazi u razdoblje stagnacije. S krajem Drugoga svjetskog rata i burnim razdobljem promjene sastava stanovništva, ali i društvenih struktura, pod novom, socijalističkom Jugoslavijom, Istočni Jadran ponovno ulazi u razdoblje mira i gospodarskog rasta. Početkom 21. stoljeća, pod novim nacionalnim državama, područje ulazi u euroatlantske integracije, ali bez socijalne pripomoći države stanovništvu raste nezaposlenost te počinje novi val emigracije. Najrecentniji pomaci u ponovnom zbližavanju cijele regije u jednu cjelinu jest međunacionalno povezivanje u makroregije Europske unije, procesa koji je još u tijeku, zaključuje autor.

Slijedi poglavlje „Tematske karte“ (str. 131-206), koje sadrži 150 kronološki poređanih karata koje prikazuju različite povijesne situacije na Istočnome Jadranu. Tehničku pripremu tih karata potpisuju Darko Pokrajac i Nello Grbac.

Zadnja veća cjelina, „Kartografska svjedočanstva“ (str. 207-353), započinje kratkom sintezom kartografske povijesti Jadrana, u kojoj autor i suradnik u ovoj cjelini Nicolò Sponza naglašavaju važnost karata kao povijesnih izvora. Poglavlje nastavlja prikazom više od sto povijesnih karata koje pokrivaju razdoblje 16. – 20. stoljeća, a izvučene su iz bogatog arhivskog fonda Centra za povijesna istraživanja. Tako je najstarija publicirana karta ptolomejska karta *Qvinta Europae. Tabula*, M. Waldseemüllera iz 1513., a posljednja u toj cjelini jest *Saobraćajna karta Jugoslavije* (Leksikografski institut u Zagrebu, 1967.).

Knjiga završava „Kronologijom“ (str. 355-367) važnih događaja na Istočnome Jadranu, „Bibliografijom“ (str. 371-391), popisima ilustracija, tematskih i povijesnih karata (str. 393-404) i „Verzijama toponima“ (str. 405-409), u kojima je dan pregled toponima na Istočnome Jadranu na talijanskome, hrvatskome/srpskome/bošnjačkome, slovenskome i albanskome jeziku.

Autor Egidio Ivetic uspio je sastaviti koherentnu tematsko-povijesnu sintezu povijesti istočne obale Jadranskoga mora koristeći se najnovijom bibliografijom i historografskim pristupima, dok kartografski prikaz dobro prati tu sintezu. Priložene povijesne karte pravo su vizualno, ali i historografsko bogatstvo i čine ovu knjigu

iznimno vrijednom. Knjiga *Adriatico orientale. Atlante storico di un litorale mediterraneo* pravi je način predstavljanja najnovijih istraživanja povjesničara i arhivskoga materijala širem čitateljstvu.

David Orlović